

Vážené shromáždění!

Z poválečných problémů staly se nejdůležitější otázky měny, poněvadž za války bylo proti všem pravidlům o zdravé měně hřešeno. Ve válce je potřebí peněz a zase peněz a to na výdaje neplodné, na práci a činnost, kterou nerozmnožují se statky a bohatství národa, nýbrž naopak statky a po dlouhá desetiletí nashromádané kapitály národa se ničí. Stát, zahájivší válku, těžko může se obrátit na obyvatelstvo o půjčku, ježto přirozeným důsledkem váleč. stavu jest panický strach obyvatelstva, že přijde o svoje úspory a jmění, a důsledkem vyhlášení války jest spíše moratorium než půjčka.

Všechno zlato a stříbro, jež je v oběhu, zmizí, cedulové banky z obavy před tím, že by jim byly předloženy bankovky za účelem výměny za zlato nebo stříbro, odstraní směnitelnost bankovek. Banky států neutrálních následují v tomto opatření státy válčící, poněvadž jim hrozí nebezpečí, že nejen vlastní obyvatelstvo, nýbrž cizina válčící i neválčící bude hledět vybrati jim kovový poklad. Všecek systém měny se náhle a neočekávaně hroutí. Všude objeví se papírové peníze bez přímého spojení s kovem. V některé zemi více, jinde méně. Zlato i stříbro dostane v zemi válčící ažio, poněvadž jsou lidé ochotni platiti je draže papírovými penězi. Ažio rozšíří se také na státy neválčící. Tam, kde zavede se přiročí, nebo kde vznikne obtíž vybrati si uložené peníze, inkasovatí pohledávky, zadržují se hotovosti nejenom tesaurací, nýbrž i z důvodu, že je potřebí míti značné hotovosti doma pro všechny případy. Tyto pokladniční hotovosti zmenšují oběživo, a to právě onu jeho část, která je určena pro obyčejné obchody konsumní. Obyvatelstvo začne naříkati, že je málo oběživa, vlády použijí této zdánlivé nouze a rozmnožují oběživo papírovými penězi. Bud' vypůjčí si změnivše statut u cedulové banky na své dluhopisy a pokladní směnky (Rakousko-Uhersko, Francie), nebo vydají státní poukázky s nuceným oběhem (Anglie, Německo), nebo vydá cedulová banka bankovky, které stát kryje svými státními statky (Srbsko). Všude však odstraní se směnitelnost za zlato a zavede se nucený oběh papírových poukázek bankovních nebo státních, čili

zavedou se papírové peníze s uvolněním souvislosti se zlatem.¹⁾ Všude začne vydávání nových peněz nesměle, aby nepůsobilo rychle k podkopání důvěry k obíhajícím penězům.²⁾

Všude hledí se udržeti spojení se zlatem. Později tiskne se směleji, ale hledí se před obyvatelstvem zatajit, jaký je vlastně oběh.

Vědělo se, že obyvatelstvo při válce začne vzpomínati, co dalo se v minulosti, vzpomene na Lawovu banku, na francouzské assignaty, na rakouský bankrot z r. 1811, 1816, a peníze papírové ztratí důvěru. V Německu byl celý plán sdělán na krátkou válku, rovněž v Rakousku. Teprve když 4. srpna 1914 vypověděla válku Anglie, zastavila se všechna srdce v Německu, uvolnila si výkřikem: Gott strafe England a začala mysliti na dlouhou válku.

Ve dvou směrech počaly se hned od počátku jeviti důsledky inflace: obyvatelstvo dělalo zásoby a bralo zboží z trhu za vyšší ceny; vojsko potřebovalo mnoho zásob, které nakupovalo za vysoké ceny, aby učinilo válku populární. Koně, vozy, obilí, mouka, dobytek, látky všeho druhu, kůže, boty, stěhovaly se ze skladišť výrobců a obchodníků do skladišť vojenských a zaplacený za ceny dvoj- až trojnásobné. Miliardy vysypány, zvýšeny důchody, které zvýšily možnost nákupní a koupěchtivost, ale trh odvoláním pracovních sil na vojnu zůstával prázdný. Výroba nemohla doplniti to, co jí odnímáno. Největší almužnictví zavedeno vyživovacími příspěvky, dány důchody darované, jako přídavek k těm, které zbylé ženy na pracovních důchodech měly. Pracovní důchody vzrůstaly, poněvadž na trhu práce zbylo málo nabídky pracovní. Zaměstnány byly jen některé průmysly, jiné vyloučeny a zaměstnávány jen ty, které vyráběly pro válku, pro ničení statků, ne pro hospodářské oplození. Do válečných průmyslů hrnulo se dělnictvo, poněvadž zde schovalo se před vojenskou službou. Rozmnožení zaměstnaných v dolech v kovo-dělném průmyslu a pod. je toho dokladem. Zde zvyšovány mzdy na rozkaz vojenský. V ostatním průmyslu, pokud pracoval, vzrůstaly mzdy pro nedostatek dělnictva. Všecko národní hospodářství, pokud jde o účelnou výrobu, chudlo, miliony lidí nebylo hospodářsky činné, naopak ničili jen

¹⁾ V dobách, kdy nebylo papírových náhražek kovu, vidíme, že si pomáhaly válčící státy kažením mincí, t. j. zmenšováním dráhého kovu v mincích proti tomu, mnoho-li dle zákona neb dle nápisu na minci měly obsahovati.

²⁾ Ve Francii mohlo být vydáno dle zákona z 29. prosince 1911 necelých 800 mil. franků správně zlatem krytých bankovek, neboť francouzská banka nesměla vydati více než 6.800 mil. bankovek přes to, že její kovový poklad činil 4.057 mil. fr. Proto zákonem

výrobky práce jiných (střelivo, zbraně, uniformy, boty, vozy atd.) a všecko toto zničené bohatství nahražováno papírovými penězi.

ze 4. srpna 1914 zaveden nejen nucený oběh, nýbrž přípustnost emise bankovek zvýšena na 12 miliard, aby zachováno bylo třetinové krytí stanovené v Německu. Stát vypůjčil si zatím na 3měsíční bony 2.900 mil. franků na 1%. Dne 21. září 1914 vypůjčila si vláda stejným způsobem 3.100 mil. fr. Dne 4. května 1915 3 miliardy. Pak nastala pauza vyplňovaná státními půjčkami, až 13. února 1917 vypůjčeny 3 miliardy, 2. října 1917, 4. dubna 1918, 5. června 1918, 13. února 1919, 28. dubna 1919 vypůjčeno po 3 miliardách. Současně s těmito půjčkami zvyšoval se přípustný kontingent bankovek, až zákonem ze 17. července 1919 zvýšen na 40 miliard, zákonem z 31. července 1920 na 43 miliard, vyčerpán 41 miliardou. Ve Francii zahájena agitace, aby z vlastenectví občané francouzští — kde kovových peněz bylo vždy velmi mnoho v oběhu — odváděli zlaté peníze Francouzské bance výměnou za bankovky a bylo skutečně průběhem doby tímto způsobem sebráno za 2.500 mil. franků zlata, z nichž deponováno v cizině 1.978 mil. Francouzská banka, aby podporovala tuto výměnu a odstranila následky tesaurace, použila zákona z 29. prosince 1871 a počala 31. července 1914 vydávat 20frankové a 5frankové bankovky a za 10 dní jich bylo v oběhu za 600 mil., z čehož je vidno, jak tesaurace zlatých a stříbrných mincí pokročila. Avšak ani tato obětavost občanů francouzských nemohla udržeti zlaté krytí. (Yves-Guyot, Arthur Raffalovich. Inflation et déflation.)

V Německu měla říšská banka kovový poklad 1691 mil. marek, oběh bankovek 1890 mil., takže mohla do třetinového krytí vydati za 3358 mil. marek bankovek. Válečný poklad 220 mil. ve zlatě byl převezen z Juniovy věže ve Špandavě do Berlína. Vláda si vypůjčila mezi 23. a 31. červencem 1 miliardu, týden na to druhou miliardu. Zařízeno 91 válečných pokladen pro zápůjčky (Kriegsdarlehenskassen), jejichž efekty buď eskontovány bankou nebo měly nucený oběh. Podle zákona z 3. července 1913 mohla říše vydati za 240 milionů marek pokladničních poukázek (Reichskassenscheine) s nuceným oběhem; byla to vlastně dočasná mobilisace válečného pokladu špandavského. Zákonem ze 4. srpna 1914 zaveden nucený oběh pro bankovky, říšské pokladniční poukázky i Darlehenskassenscheine. takže v Německu obíhaly trojí papírové peníze, prolétající se mezi sebou a zastíňující obyvatelstvu skutečný stav. Německo bylo zařízeno ve svých finančních opatřeních na krátkou válku a válečnou náhradu. Když vypověděla 4. srpna 1914 válku Anglie, musilo přeměnití svůj plán. Chtělo, vydávajíc Reichskassenscheine, stáhnouti je půjčkami. Až do 4. půjčky se mu to dařilo. Pátá 1916 však vynesla o 2.1 miliard, šestá 1917 o 6.5 miliardy, sedmá 1917 14.6 miliard, osmá (1918) o 23.9 miliard, devátá (1919) o 39 miliard méně, než bylo vydáno pokladničních poukázek říšských, takže v oběhu zbylo 55 miliard, vedle toho Darlehenskassenscheine za 12 miliard, bankovky za 23 miliard. (Prion.)

V Rakousko-Uhersku činil zlatý poklad 1589 mil., oběh 2129 mil., mohlo býti vydáno bez daně 59 mil., za 5% daň 1783 mil. úhrnem 1843 mil. K. Vláda zrušila § 14. ustanovení statutu, že nesmí banka půjčovati státu a vypůjčila si velmi neschůdně 1800 mil. na 1%, t. j. slevila daň 5% z bankovek a doplatila 1%. Dala se však současně zmocniti k tomu, že může úmluvou s bankou změnití statut, aniž by k tomu bylo třeba zákona. Mezi změnami bylo také, že nemusila banka uveřejňovati výkazy o svém stavu, aby obyvatelstvo nebylo rozmnožováním oběživa znepokojoováno. A tak se stalo, že

Důsledek toho nemohl býti jiný, než že uplacený dluhy, splaceny směnky, hypotéky, splaceny cenné papíry, při množství oběživa a malém množství zboží zavedeno placení hotovými. Peněžní ústavy nemajíce umístění pro vklady, snižovaly úrok, nestály o vklady, peníze zůstávaly v rukách majitelů, šetrnost pominula, nedůvěra k penězům se šířila, touha proměnit je ve věcné jmění rostla, z tesaurace peněz přešlo se na tesauraci věcí, na trhu bylo věcí málo, ale mnoho kupců, vyzbrojených nejen velkými sumami peněz, nýbrž penězi, v jejichž bonitu nevěřili. Ceny rostly a rostly.

Stát čeliti chtěl tomu daněmi, které se ihned přelily do cen. Stát chtěl odčerpávati peníze půjčkami. Z počátku se mohlo zdařit, jak vidíme na příkladu Německa, avšak později nebylo to možno ze tří důvodů: větší množství oběživa vyžadovala stoupající dražota; hotové placení vyřadilo všecka náhradní platidla, směnku, šek, poukázku atd.; a konečně válka způsobila takové přesuny nejen v důchodech, nýbrž i ve jmění, a ti všichni, kteří uplatili si dluhy, nechtěli se státi věřiteli státu a všichni nouveaux riches dávali přednost hotovým penězům, jimiž mohli vydělati daleko více, než obnášel úrok z válečných půjček, u nichž ostatně hrála velikou roli důvěra ve vítězství.

Stát chtěl pak odpomoci drahotě jednak zaváděním státního hospodaření, umělým snižováním cen, pronásle-

teprve po válce dověděli se občané, jak si banka stojí. Pokus, rozmnožit zlatý poklad pod devisou „Gold gab ich für Eisen“ se na-prosto nezdařil, a veřejnost se nedověděla, že vláda odňala bance zlato, které jí při úpravě měny roku 1892 dala, a rozvezla je do ciziny. A tak srovnáme-li stav Rakousko-uherské banky z 23. července 1914 se stavem ze 26. října 1918, vidíme, že zlatý poklad s 1589 mil. klesl na 342 mil., čili zmenšil se o 1247 mil., oběh bankovek roku 1914 činil 2129 mil. a byl tedy kryt 74% zlatem, 26. října 1918 činil oběh 30.680 mil. K a byl tedy kryt 1-11% zlatem. Směnek soukromých bylo po válce za 25 mil., lombard sice značný, 4 miliard, ale samé válečné půjčky. Vedle toho byly ihned splatné závazky girové 2800 mil. a pokladniční poukázky, jichž výnos zapůjčila banka státu 2928 mil., takže mohl býti bez dalších transakcí oběh zvětšen na 36 miliard, které by byly kryty kovem a soukromoprávně 367 mil., čili 1%, 99% byl dluh státu. Je přirozeno, že celý oběh ztratil úplně pružnost, bankovky staly se státovkami.

V Anglii jako středisku světového obchodu a obchodu se zlatem vyvolalo vypovězení války paniku, takže Anglická banka za dva dny vyplatila 18½ mil. liber zlata, ačkoli zvýšila diskont na 10%. Bankovní akta anglická z r. 1844 je velmi ztrnulá, s peným kontingentem, všecko nad tento kontingent musí býti kryto zlatem, a z ¼ stříbrem. Banka anglická měla 30. června 1914 za 30 mil. liber bankovek v oběhu a za 40 mil. liber zlata, mimo to bylo v oběhu a u bank asi za 123 mil. liber zlata. Proti runu bránila Anglie banky tím, že prohlásila bankovní prázdniny od 3. do 7. srpna 1914, dne 6. srpna pak vydala Currency and Banknoteact, kterou suspendovala akta z r. 1844 a zmocněna vláda, aby bez parlamentu upravovala

dováním lichvy, ochranou nájemníků, zákazem zvyšování činží. Z pohotového zboží vzal nejdříve všecko, co potřebovala armáda, pak chtěl vzít to, co potřebovalo obyvatelstvo dobře věda, že to, co dá, nestačí na výživu. Vedle skladišť vojenských, nastoupila ještě civilní. Platilo se náhle a najednou ve velkých sumách. Neodprodávalo se podle potřeby a podle trhu, nýbrž cena byla stanovena předem a kvalita ustoupila do pozadí.

Byla-li cena u výrobce stanovena nízko, podněcován přímo obchod pod rukou, zatajování zásob, špatné odvádění. Nedostatečné neb nepřesné zásobování státní vedlo k nákupu pod rukou za ceny přímo enormní.

U průmyslových výrobků, na něž stanoveny maximální ceny, musily se řídit podle závodu nejmenší výkonnosti, takže závody výrobně nejlépe zařízené měly enormní zisky.

Nastavování potravin tím, že na příklad zemědělský průmysl byl obmezován ve výrobě, vedlo k tomu, že škrobárnám, pivovarům, lihovarům, sladovněm, cukrovarům, nahrazována malá zaměstnanost zvýšením cen výrobků.

Doplňování potřeb dovozem z ciziny komplikovalo ještě tuto situaci, zbavilo cedulovou banku zlata, čili způsobilo zchudnutí o 1200 mil. K ve zlatě. Odnímány měděné stroje, kotle, měděná kamna, mosazné součástky a ničeny ve formě střeliva a děl. Pustošeny přímo lesy, rabovány doly, vybíjen dobytek a ničena tak plodnost polí (pak ku-

oběživo. Soukromé banky a spořitelny obdržely od státu do 20% svých vkladů za zápůjčky za oficiální sazbu od Anglické banky v currency notes, jež vláda kryla zlatem. Dle tohoto zákona vydány librové a 10šilingové státopvky. Spořitelny spoátku do 26. srpna 1914 vypůjčily si 3.810.000 liber, banky 302.000 liber. Jejich oběh dosáhl 29. prosince 1910 367.6 mil. liber a byl kryt 28.5 mil. zlatem, 19.5 mil. bankovkami Anglické banky, 305 mil. jistotami danými vládu. Obnos ten během roku 1921 musil se snížit na 317 mil. Banka Anglická sama nepoužila zrušení akty z r. 1844. (Yves-Guyot a Arthur Raffalovich l. c.)

Rusko mělo 16. července 1914 v oběhu bankovek za 1633 mil. rublů krytých 1604 mil. zlata v pokladně Státní banky a 140 mil. zlata v cizině, takže byly bankovky překryty 111 mil. zlatých rublů. Průběhem 8½ roku před válkou vzrostl oběh jen o 500 mil. rublů. Hned při mobilisaci vyhlášen nucený oběh bankovek a zastavena směna. Za války s Japonskem Rusko to neučinilo. Dle zák. z r. 1897 byl stanoven pevný kontingent 300 mil. nekrytých bankovek. Tento kontingent zvýšen 27. července 1914 o 1200 mil., 17. března 1915 o 1000 milionů, 22. srpna 1915 o 1000 milionů, 29. srpna 1916 o 2000 milionů. Oběh byl 1. ledna 1915 2947 mil., 1. ledna 1916 5617 mil., 1. ledna 1917 o 9.103 mil., 23. října 1917 (pád provisorní vlády) o 18.917 mil. Do 1. dubna 1921 vytištěno: carských rublů za 21.796 milionů, dumských za 40.356 mil., Kerenského za 46.768 mil., sovětských za 830.777 mil., čili úhrnem za 930.697 mil. Mimo to se tisklo na Ukrajině, na severu, ve střední Rusi, v Sibiři, na Krymu asi za 120 miliard rublů. Mimo to tiskla jednotlivá města a obíhala spousta rublů falešných. (Yves-Guyot a Raffalovich l. c.)

pováno máslo v Dánsku, kondensované mléko v Holandsku, lidem dán oves jakožto rýže, koně krmeni cukrem). Z cukru vyráběn glycerin pro třaskaviny, při čemž 93% cukru výrobou zničeno, zbytek vystřílen. Všechno toto národní jmění nahražováno bylo papírovými penězi a válečnými půjčkami. Výrobnost klesala a byla čím dále ve větším nepoměru ke spotřebě. Přes velikou záplavu peněz, věcného jmění, výrobních prostředků ubývalo. To, co generace nastřádaly prací, úsporami, podnikavostí, vynalézavostí a organizační výrobou, bylo ničeno a sněděno. Národní hospodářství chudlo ve stejném poměru, jak přibývalo válečných dluhů a papírových peněz.

Přehlédneme-li tedy, jak postupovala inflace za války, vidíme: válka působila předně psychologicky k thesauraci peněz a k tvoření zásob u obyvatelstva. Vojsko utvořilo ze všeho druhu zboží, jež nakoupilo za zvýšené ceny, ohromné svoje zásoby z trhu vyloučené a zvýšilo ohromně důchody velikého počtu obyvatelstva, které na vyprázdněném trhu hnalo ceny do výše. Výroba nestačila naplnit trh. Co zde zbylo, pracovalo na statcích, které byly určeny ke zničení, neb byly prostředky ničivými. Vyživovací příspěvky ohromné množství lidí dostalo důchody bez práce, které je buď vyloučily z výrobní činnosti, nebo učinily je nezávislými na pracovním důchodu, který hleděly co nejvíce zvýšiti. Důchody v podnicích, pracujících pro armádu, zvyšovány velmi ochotně, poněvadž na dochvilnosti dodávek závisel úspěch. V ostatních rostly mzdové důchody pro nedostatek dělnictva. Spotřeba, podněcovaná zvýšenými důchody rostla, výroba klesala, dražota stoupala a nákupní síla koruny klesala. Nedůvěra k penězům ve spojení se zisky vedla k zaplacení dluhů, k snížení úroku vkladového, k nešetrnosti a k touze, vyměnit peníze za věcné statky. Stát podkopával výrobnost vybíjením dobytka, odnímáním důležitých výrobních prostředků jejich účelu. Čeliti inflaci daněmi ztroskotalo, poněvadž zůstaly při nedostatku administrace pro stát na papíře, ale přece přesunuty byvše do cen, zvětšily zisky. Nezdařilo se odssáti je půjčkami. — Pokus, čeliti zvyšování cen státním hospodařením, maximálními cenami, skončil konečně miliardovými schodky, zaviněnými umělým zlaciněním státem dodávaných potřeb a tyto schodky byly kryty zase papírovými penězi.

Úbytek věcného národního jmění měl býti nahrazen papírovými penězi a válečnými půjčkami.

Uzavření příměří znamenalo, že vrátí se všichni ti, kdož dosud sloužili práci ničivé, ku práci tvořivé. Kdyby si byli všichni ti, kdož se vrátili, vědomi toho, že válkou

jsme jako celek zchudli, že jsme rozházeli úspory generací, že na bojištích zůstaly miliony rukou a hlav, které dříve pracovaly a myslely, že vrátily se miliony těch, jejichž zmrzačené údy ukazují nám, že se budeme musít starati o ně, poněvadž nemají pracovní způsobilosti, nebo mají ji značně sníženu, kdyby všechno to bylo první a základní myšlenkou národů těžce stížené Evropy, pak by mohlo do radosti z konce války zavzníti jen jedno heslo: pracovat a šetřit. Pracovat tak usilovně, abychom nejen naplnili trh tím, čeho nutně potřebujeme, vzdávající se postrádatelného, nýbrž abychom vyrobili více, abychom nahradili zničené výrobní prostředky, nastřádané generacemi předchozími.

Místo toho však byla Evropa přímo fascinována hesly, která znamenala pravý opak těchto zásad a inflace vyvíjela se dále.

Náš nový stát s počátku uvědomoval si, že válečnou a poválečnou bídu nemůžeme vyléčiti jinak než úspornou, racionelní výrobou, umírněnou spotřebou, varující se všeho zbytečného, luxusního, odstraněním konsumentských subvencí, povlovnou likvidací státního hospodaření ústředěn tak, jak bude naplněn trh výrobky domácí výroby. Nebylo mínění jednotné. Ale regulace dovozu, odmítání dovozu luxusních předmětů, pomoranči počínaje a rajčím peřím konče, zákazem dovozu hotových výrobků u nás vyráběných znamenala snahu, abychom za svůj vývoz mohli nakoupiti surovin, roztočiti kola továren, neplatiti demoralisující podpory v nezaměstnanosti a vyživovací příspěvky a tím působiti na psychologii národa, že v práci je naše spasení. Mohli jsme tak učiniti tím spíše, že velkodušným počinem Spojených států amerických byly nám dodávány potraviny na úvěr dlouhodobý, takže bychom mohli použití svých vývozních přebytků za cukr, líc, slád, dříví k nakoupení surovin. Učinili jsme sice pokus, abychom dostali také v Americe úvěr na suroviny. Nejisté poměry v Německu a bolševické nebezpečí v Rusku, dlouhé jednání mírové způsobily, že tento pokus nebyl korunován úspěchem.

Jedno jsme však tehdy učinili. Okolkovavše obíhající koruny u nás, zadrželi jsme jako nucenou půjčku 2134 mil. K, zadrželi jsme dále dodatečně výplatou v Podkarpatské Rusi a přivtělených územích 316 mil K a ze žirových účtů a poklad. poukázek 647 mil. K, úhrnem 3097 mil. K, takže v oběhu zůstalo 6988 mil. nekrytých bankovek, proměněných na státovky. Podle zákona z 10. dubna 1919 vše, co je nad tento obnos, musí býti kryto drahým kovem nebo soukromoprávními závazky. Půjčky státu jsou zakázány

a možný jen zákonem. Tím dostali jsme se k pevnému kontingentu papírových peněz, který, kdyby byl právě jen stačil na běžné nákupy, musil vyvolat úvěrové hospodářství a tím státovky, podložené aspoň soukromoprávními hodnotami.

Přes tato opatření, jimž jsme zůstali věrni a netiskli nekryté bankovky, poklesl kurs v druhé polovici roku 1919, pokračoval v poklesu r. 1920, pak trochu se zotavil, sledoval úplně kurs marky, až v srpnu loňského roku odpoutal se od marky a nyní v posledních měsících stoupá.

Myslím, že právě vývoj koruny ukazuje, že valuta každá, ale obzvláště papírová, doma i za hranicemi mění svoji hodnotu a svou nákupní sílu nejenom podle toho, zdali se oběživo rozmnožuje čili nic, nýbrž podle hospodářského stavu státu. Poněvadž pak pro nás jako stát vývozní s velikým dovozem surovin jest svrchovaně důležitá znáti příčiny inflace, t. j. snížení kupní síly koruny, chci je probrati. Vynechávám při tom pouhou spekulaci, poněvadž ta nemůže trvale způsobiti pokles ani vzestup, není-li zdůvodněn vnitřní hodnotou.

1. První příčinou poklesu koruny v r. 1919 byla nejistota politická. Způsob inscenování pozemkové reformy, stálé pohružky expropriací, socialisací bez ujasnění prostředků a cíle měly dvojnásobek: nechuť k investicím, jimiž by upraveny byly závody válkou zanedbané, stupňování poválečné nechuťi k práci, když stále slibováno panství tam, kde potřebí bylo ukázněné práce. Za hranicemi neznalost nového státu, přepínání událostí, které se sběhly na př. 23. května 1919, bolševický vpád maďarský, blízkost bolševického Ruska, řeči, že musí býti zavedena vláda dělníků a sedláků, zařadily Československou republiku do okruhu států s nebezpečím sociální revoluce. Mimo to státní správa chtěla regulovati vše, zapominajíc, že ve složitém ústrojí moderního a na mezinárodní trh odkázaného státu je potřebí nechati myslit tisíce mozků, dlužno rozdělití risiko výroby a obchodu na tisíce jednotlivců. Ani za války nestačila byrokracie na státní hospodaření, tím méně mohlo se vystačiti pro komplikované hospodářství poválečné, jež stále více bylo věleňováno do hospodářství světového.

2. Přes to, že jsme se nedostali k intenzivní výrobě, že na př. v dolech klesla výkonnost na muže a šichtu na 50% výkonnosti předválečné, v textilním průmyslu na 36%, stoupaly mzdy přímo skoky a dokonce téměř vždy se zpětnou platností, takže každý dostal najednou mnoho peněz a tyto zvýšené důchody hnaly do výše ceny na trhu nenaplněném. Při tom vybudovány mzdy s rodinnými při-

platky na komunistické zásadě, že každý má dostati, mnoho-li potřebuje, ne mnoho-li zasluhuje, což ve svých důsledcích vedlo k tomu, že byla provedena nivelisace platů a mezd mezi dělníky vyučenými, odbornými a dělníky neodbornými na škodu odborných. Totéž stalo se s úředníky soukromými i státními.

Za základ mzdy byly brány indexy životních potřeb, nikoli index cen vyráběného zboží. Ale ani to nebylo dodržováno. Vezmeme-li na př. v kovodělném průmyslu pražském vývoj mezd, uvidíme, že mzdy počaly stoupati v druhé polovici r. 1919 přímo v kolmici, ačkoli životní potřeby jen mírně se zdražily.

Vidíme, že nebyly příčinou malé výkonnosti i překotného stoupaní mezd důvody hospodářské, nýbrž politické, ono veliké sebevědomí dělnických vrstev, že přiblížilo se jejich třídní panství. Tehdejší sociálně demokratická levice, žijící pod hesly bolševickými, hlásala dokonce, že jde o to, zničit kapitál vysokými mzdami a malou výkonností.

Ve skutečnosti vedla tato důchodová inflace jen ke zvýšení cen doma, poněvadž ti, kdož byli vyzbrojeni náhle, a na to kladu váhu, značně zvýšenými příjmy, byli nejintenzivnějšími kupci na trhu, nenaplněném zbožím, nebo naplněném zbožím draho vyrobeným. Každé zvýšení výrobních nákladů podařilo se přesunouti do cen. Úředníci ministerstva sociální péče, rovnajíc mezdní spory, přímo utěšovali podnikatele, že mohou zvýšení přesunouti do cen a podnikatelé, aby se vyhnuli sporům, doprovázeným terorismem mass, nemajíc ochrany ve státní rozvrácené administrativě, povolovali, ačkoliv věděli, že tím jejich exportní schopnost mizí, neb v budoucnu zmizí. Takto zvýšené důchody nad ceny životních potřeb byly primum, dražota byla jich důsledkem.

3. Stát při tom setrval na konsumentických subvencích. Prodával mouku z ciziny dovezenou, později i domácí, laciněji, než ho stála, dával příplatky na maso, boty, šaty, udržoval nízké činže. Pokládám tento systém za největší chybu naší hospodářské politiky poválečné. Není pochyby, že by mzdy a platy nestouply více bez tohoto subvenčního systému, poněvadž jejich vzrůst měl politické, nikoli hospodářské příčiny: stoupaní mezd a platů nebylo důsledkem stoupaní cen životních potřeb, nýbrž naopak ceny rostly nadměrným stoupaním důchodů. Ale stát ušetřil by na 10 miliard, zůstaly by mu přeplatky cukerní, lihové, sladové, udržel by korunu na slušné výši, měl by devisy na koupi surovin průmyslových, umělých hnojiv, neocíl by se ve slepé uličce při řešení bytové krise, neboť

i kdyby náklady na stavbu domů nových stouply čtyřikrát, stačilo by 100%ní zvýšení činží i v nových domech, osvobozených od daní a přírážek.³⁾

4. Touto důchodovou inflací výrobní krise se jen přičistila, disparita mezi výrobou a spotřebou jen rostla. Musila uvést do rozvratu také všechna veřejná hospodářství.

Tam, kde stát vystupoval jako podnikatel, došel k ohromným deficitům a byl nucen stále zvyšovati tarify, porta, ceny kuřiva a působiti tím na zvyšování cen. Obzvláště na státních drahách, polozničených válkou, ohromné množství personálu, jehož platy byly krátkou cestou upravovány, bylo v úplném nepoměru k možnému výkonu státních drah. To bylo ovšem tím horší, že ceny uhlí, počítané podle kalorií při špatné jakosti a netřídnosti, úžasně stouply a provoz neobyčejně zdražovaly.

Ostatní výdaje správy státní také ve svých výdajích osobních i věcných rapidně vzrůstaly.

Osobní náklad bez platů na vojáky a důstojníky činil roku 1919 1959 mil., r. 1920 3445 mil., r. 1921 6709 mil. a r. 1922 (po restrikcích) 7641 mil. Kč.

Věcné potřeby r. 1919 1147 mil., r. 1920 3336 mil., r. 1921 3226 mil. a r. 1922 3164 mil. Kč.

Také zde provedena zásada platu podle potřeby, ne podle zásluhy, nesystematicky, takže došlo k nivelisaci přímo nebezpečné, která nesmyslným propočítáním let stala se přímým ohrožením reformy veřejné správy.

Je přirozeno, že stát musil hledati nové prameny příjmu v první řadě v daních. Zvyšování daní přímých stalo se pro stát nemožným, poněvadž země, okresy a obce vyčerpaly přírážkami všecku možnost dalšího zdanění. Uvážíme-li, že na příklad podniky k veřejnému účtování povinné byly zdaněny až 120% čistého zisku s připočtením daně výdělkové, uznáme, že bylo nutno zamezení takového zdanění, neměla-li se shroutiti veškerá podnikavost. Avšak i maximum 80% daní a přírážek z čistého zisku jest skutečně enormní, takže musily býti ještě zjednány odpisové úlevy při investicích a stavbách. Daň činžovní nemůže býti

³⁾ Kam jsme zabředli tímto hospodářstvím, jest zřejmo z americké půjčky na potraviny v sumě 63 milionů dolarů. Utržili jsme stěží 1150 mil. Kč. Kdybychom měli platiti při kursu dolaru 90, zaplatili bychom 5670 mil. Kč, při kursu 50 3150 Kč, na 5% úroku ročně máme platit 3-15 mil. dolarů, čili při kursu 90 283-5 Kč, čili 24% z obdržené sumy 1150 mil. Kč, při kursu 50 156-5 Kč čili 15%. Čím více klesal kurs koruny, tím byly doplatky větší, poněvadž cena zůstávala stejná. A tak prodělali jsme úplně podíl státu na vývozu cukru, který činil za tři leta 5018 mil. Kč, na líhu 600 mil., udělali jsme v Americe dluh 73 mil. dolarů, v Anglii 241.700 liber šterlingů, v Itálii 8-75 mil. lir a upisujeme půjčku 2200 mil. Kč doma.

zvyšována, poněvadž se nezvyšují činže, ačkoli obce činžovními groši a různými dávkami na sedmery způsob zvyšují cenu bydlení. Také všeobecná daň výdělková a dokonce daň gruntovní staly se tak tíživými přírážkami autonomními, že zde nelze dále zvyšovati. Osobní daň z příjmu byla sice ve vyšších položkách zvýšena, ale při každé dani výnos může být jen tehda velkým, skládá-li se z velikého počtu položek, ne ze zdanění několika bohatých. A tu ovšem bohužel právě nejširší kruh poplatníků daň neplatí. Daň dědická sice upravena, ale její zvýšení není odůvodněno, poněvadž se platí jednak dávka z majetku a daň sama je také daní ze jmění, z kapitálu, jehož nebude nazbyt.

Toto ohromné zatížení přímými daněmi s přírážkami má za následek přesunování přímých daní do cen.

Platí-li podnikatel ze svého hrubého důchodu per Kč 100.000, Kč 80.000 daně, zbude mu Kč 20.000, tedy obnos, který dostává lepší dělník. Musí u něho vzniknouti snaha zvýšením cen dosáti zisku Kč 200.000, aby mu zbylo Kč 40.000, čili hledí daň s přírážkami přesunouti do cen.

Jestliže přímé daně těžké stanou se v době konjunktury nepřímými a objeví se v cenách, v době krise zabíjí podnikavost. Jejich přesun jest nebezpečnější, než u daní spotřebních, ježto z vyššího výnosu vyměří se opět daň a přírážky a nemůže se proto přesunouti jen daň, jako u daní nepřímých.¹⁾

Nezbývalo, než zvyšovati daně nepřímé, u obcí zaváděti dávky nepřímé. U daní nepřímých máme v první řadě daně spotřební, určené k přesunutí do cen, má je platit domácí konsument (daň z cukru, lihu, piva, masa atd.). Při vývozu se daň vrací.

Zavedeny však byly také daně na první pohled spotřební, ve skutečnosti však výrobní; daň z uhlí, vodních sil, z obratu. Daň z uhlí jen asi z 10% je čistá daň spotřební pokud se uhlí používá k účelům spotřebním (topení v bytech, soukromých kuchyních a pod.), jinak, používá-li se uhlí k výrobě, je to daň výrobní, která se při vývozu nevrací a vrátiti nemůže. To ovšem znamená pro vývoz veliké zatížení.

¹⁾ Příklad je u výnosové daně domovní. Když přírážkami narostla do 40—50% hrubé činže, stala se daní nepřímou. Každé zvýšení přírážek mělo za následek, že činže nemohla být zvýšena jen o obnos, který obnášelo toto zvýšení, poněvadž se z něho vyměřovala opět daň s přírážkami, nýbrž zvýšeno musilo být o tolik, aby po dani se všemi přírážkami zbyl majiteli domu stejný výnos jako před tím. Proto musilo novelou z roku 1911 být ustanoveno, že se toto zvýšení přírážky do zdaňovacího základu nepočítá, aby se mohla přesunout jen zvýšená přírážka.

Rovněž daň z obrátu jest z části daní výrobní. Vrátili se může z výrobku vyváženého, ale ta, jež zaplácena byla ze suroviny a polotovarů, zůstane v ceně. Obě tyto daně mají nejen inflační ráz zdražující všecko zboží i výkony, avšak také zvyšující výrobní náklady, obmezují možnost exportu, jsou jakýmsi vývozním clem stejně jako vysoké daně přímé přesunované do výrobních nákladů.

Tato daňová inflace působila těžce na kupní sílu kuruny.

5. Přes to však daněmi nemohla býti docílena rovnováha v rozpočtu a musilo se sáhnouti k půjčkám. Domácí půjčky jsou však možny jen tehda, jsou-li zde úspory kapitálové, kterých není zapotřebí ku provozu podniku, tedy jen kapitály přebytečné.

Měna ve své nákupní síle klesající je nejen brzdou spořivosti, poněvadž znehodnocuje úspory dříve učiněné a nutí k tomu, aby při stoupající drahotě sáhli spořitelé nejen k úrokovému výnosu, nýbrž také na kapitál. Současně však výroba při klesající nákupní síle měnové jednotky potřebuje mnohem více kapitálu provozovacího (na zakoupení surovin, pomocných látek, mzdy, na provedení oprav), vstřebává výrobní proces do sebe všechny pohotové prostředky, všechny eventuelní úspory, musí použítí v rozsáhlé míře úvěru za vysoké sazby úrokové. Na peněžním trhu není pohotových prostředků pro stálé uložení peněz do půjček státních.

Důsledek toho jest, že i dosavad v oběhu se nalézající cenné papíry ukládací objevují se na trhu, majitelé jejich hledí je prodati buď proto, že potřebují peněz k účelům spotřebním, nebo proto, že potřebují proměnití ukládací papír na peníze za účelem zvětšení svého vlastního provozovacího kapitálu, nebo zapůjčiti je ke stejnému účelu jinému na vyšší úrok, který by jim kryl lépe spotřebu. Nával papírů na trh a nedostatek kupců srazí kursy a způsobí nejen zvětšenou nabídkou, nýbrž způsobí nechuť k upisování půjček podrobených tak ostrému kolísání kursovému a nebezpečí kursových ztrát.

Všimneme-li si stavu kursu ukládacích papírů na pražské burse, vidíme, že 4% půjčka Národní Svobody má sice kurs 97.25 (byla vydána za pari), avšak tento kurs dá se vysvětliti pouze tím, že jest splatna 22. prosince t. r., obnosem 100 Kč, takže ten, kdo ji za tento kurs koupí, mimo 4% úrok vydělá 2.75 na rozdíl mezi kursem nákupním a obnosem výplatním, což vzhledem k tomu, že jde o dobu 11 měsíců do splatnosti, rovná se 3%. Již 4% půjčka splatná roku 1923 stojí 93.75, r. 1924... 90; 4½% půjčka premiová 78; 6% půjčka (nucená) investiční pro-

dává se za 79.80. Obzvláště na této poslední půjčce jest zřejmo, že lze sice donutiti občany k půjčce, ale že takovéto donucení může způsobiti úplný rozvrat na ukládacím trhu, je-li obnos nuceně zapůjčený vzat z provozovacího kapitálu. Investiční půjčka nucená měla právě tento ráz. Upisovatelé musili si vzíti obnos z provozov. kapitálu neb vypůjčiti si jej. Ježto klesáním koruny obnos provozov. nákladů rostl, měl majitel úpisu na vybranou platiti za vypůjčený kapitál $12\frac{1}{2}$ úroků a míti v pokladně 6% ní papír státní, nebo zbaviti se třeba se ztrátou papíru a uvolniti si úvěr v bance nebo svůj kapitál provozovací. Mnoho lidí volilo tuto druhou cestu a ztratilo raději najednou 20%, než by na dlouhou dobu doplácelo 6%. Přirozeně, že v cenách hledí si nahraditi tuto ztrátu.

Přihlédneme-li však k jiným ukládacím papírům, naskytuje se nám obraz ještě smutnější. Nejlepší náš papír 4% zástavní lístky České hypoteční banky jsou na 91.75, 4% České komunálky 76.90, 4% moravské 68.25, slezské 66 a mají klesající tendenci.

Je jasno, že ukládací trh nesnese dalšího rozmnožování papírů ukládacích, že zdražujeme fundovaný úvěr, otrá-sáme trhem, u nejlepších papírů našich působíme stálými výpůjčkami státu kolísání a pokles kursu, majitelům jejich těžké ztráty, zvyšujeme na trhu úrok z provozovacího kapitálu a tím způsobujeme zdražování a inflaci. Majitelé nechtějící utrpěti kursově ztráty snaží se papíry zastaviti u bankovního úřadu rozmnožující tím oběživo. Bankovní úřad žádá sice při lombardu $6\frac{1}{2}$ % úrok a brzdí tím lombard, neboť státní papír je na 6% sazbu úrokovou. Avšak poklesem kursovým dosahuje se až 8% zúročení vložených peněz a lombard stává se výnosným pro dlužníka. Avšak také jinak ho $\frac{1}{2}$ % ztráta úroková neboli, poněvadž vysoká úroková míra z bankovního kreditu činí ji snesitelnou. Tím ovšem inflaci státním úvěrem připravuje se půda.

Tento stav vidíme v době, kdy předválečný dluh je ještě z bursy vyloučen. Podařila-li by se však půjčka moučná v plném rozsahu 2.200 mil., přibude 2.200 mil. vyměněných rent a 2.200 mil. upsané půjčky moučné na trh. Agitace za honorování půjček válečných, k němuž podle smlouvy mírové nejsme povinni, jest vskutku smělá. V době, kdy stojí komunální půjčky 68.25 a 66, projevovati nespokojenost s tím, že stát za jistých podmínek dává 75% nominálu, jest skutečná neskromnost a pycha.

Všecka tato úvěrová politika jest svrchovaně nebezpečná pro nynější i budoucí rozvoj národohospodářský a může přivoditi zdiskreditování nejlepších papírů ukláda-

cich právě v době, kdy budou ti, kdož zaplatili si ve válce dluhy, potřebovatí dlouholetý, nevypověditelný, umožnitelný úvěr hypotekární, který jim mohou poskytnouti jen ústavy, vydávající zástavní listy. Srazíme-li úvěrním hospodařením státním kurs jejich na 70%, uvidíme, jak těžce zastihneme zemědělství při jeho eventuelní krizi, navalíme novou překážku stavebnímu ruchu a úspěšnému řešení pozemkové reformy.

Přehlédneme-li příčiny poklesu kupní síly koruny, uvidíme, že způsobilo jej neúměrné a náhlé zvýšení důchodů vpočitatelných do výrobních nákladů, umělé jich zvyšování doplatky státními na životní potřeby, udržování činží na nízkém niveau, cenová regulace uhlí a jiných výrobků podle nejméně výkonných závodů, malá výrobní výkonnost, podcenění koruny na mezinárodních trzích a tím zvýšení ceny dovážených surovin, polotovarů a zboží, nehospodárnost ve výrobě, ve státě a veřejných korporacích, ohromné zvýšení daní, přírážek, dávek, zavedení daní výrobních i spotřebních, čímž způsobeno přesouvání všech daní a dávek při nedostatečné nabídce do cen zboží, zvýšení provozovacích kapitálů podniků výrobních, nutnost rozmnožení jejich půjčkami za zvýšený úrok a inflaci úvěrovou.

Provedení deflace nebude ovšem tak snadné jako provádění inflace. Nelze také dělati deflaci náhle, poněvadž bychom tím ztratili aktivnost své bilance obchodní i platební. Nelze však deflaci zameziti, poněvadž jest prostě důsledkem hospodářských poměrů.

Nesmíme zapomínati, že zachovali jsme úplně zásadu, že nesmíme tisknouti bankovky nekryté, takže svůj oběh udržovali jsme na výši, která byla vzhledem k znehodnocení koruny spíše malá, než velká. Byly doby, kdy pronikaly hlasy, že je málo oběživa, nedostatek peněz a sváděna finanční správa k tisku bankovek. Těmto svodům nepodlehla a setrvala na pevném kontingentu nekrytých bankovek i v dobách největšího poklesu koruny. A tento systém měl stejné důsledky, jako bankovní akta z r. 1844 v Anglii: rozmnožení bezpeněžního placení clearingem. Nedošlo sice ještě k obchodní směnce a k placení směnkou, avšak dojde k němu až majetkovou dávkou bude zmenšován oběh nekrytých bankovek⁵⁾ a musí býti také naší snahou, abychom se dostali k úvěrovému hospodářství, aby mohla diskontní sazba cedulové banky konati svůj regulační úkol.

⁵⁾ Tento zjev chci ukázati na platech pražského odúčtovacího sdružení (32 bank) a na šekovém ústavu. V pražském odúčtovacím sdružení bylo sčítováním vyrovnáno:

Pominula také druhá příčina inflace: nedůvěra ciziny a stlačování mezinárodního kursu koruny pod její domácí nákupní sílu. Obchodní bilance za rok 1920 aktivní 3 miliardami a hladké provedení mobilisace vzbudila v cizině veliký interes. Přestali nás házet do jednoho pytle s Rakouskem, Maďarskem a t. zv. centrální Evropou a počali se interesovat přímo. Derouta marky, kterou koruna nenásledovala, vzbudila ke koruně důvěru a mimo to přestala být marka arbitrážní hodnotou pro velikou kolísavost kursu. Ze všech těchto důvodů lze doufat, že se koruna udrží na mezinárodním trhu ve výši, která odpovídá její vnitřní nákupní síle, což jest první podmínkou stabilisace.

Podceněná koruna v zahraničí je svrchovaně nebezpečná pro vývoj hospodářský. Znamená sice usnadnění vývozu, ale současně zvýšení cen z dovozu a povlovný vzestup cen, mezd a výrobních nákladů. Pro vnitřní obchod znamená veliké ztráty, protože ten, kdo prodal za levných cen, nenakoupí totéž množství zboží za cen stoupajících.

roku 1913 kusů	152.273	na	K	1.388,691.532.751
„ 1914 „	147.003	„	„	1,248,717.387.75
„ 1915 „	113.292	„	„	1.142,659.099.08
„ 1916 „	50.200	„	„	1.476,436.110.68
„ 1917 „	40.733	„	„	1.734.173.736.80
„ 1918 „	46.295	„	„	2.442,828.351.08
„ 1919 „	140.519	„	„	11.870,641.611.84
„ 1920 „	331.010	„	„	41.533,733.09.78
„ 1921 „	607.308	„	„	82.337,026.119.80

V r. 1920 vyrovnáno kompensací 57.412%, šekem na girový účet 42.588%. R. 1921 kompensací 67.345%, šekem na girový účet 32.655%. R. 1920 proti roku 1919 přibylo 30 miliard, r. 1921 proti r. 1919 70 miliard, proti r. 1920 40-8 miliard. Suma proti r. 1913 je roku 1919 devětkrát, roku 1920 je 31krát, roku 1921 je šedesátikrát větší. V šekovém úřadě poštovním bylo:

od 20./11. do 31./12 1918 vloženo v tisících korunách	650.175	
bezpeněžně (převody) v tisících korunách	119.880	čili 18.4%
roku 1919 vloženo v tisících korunách	21,284.326	
bezpeněžně vloženo v tisících korunách	11,282.817	„ 53.7%
roku 1920 vloženo v tisících korunách	56,285.764	
bezpeněžně vloženo v tisících korunách	33,222.679	„ 57.5%
od 1./1. do 31./12 1921 vloženo v tisících korunách	64,468.920	
bezpeněžně vloženo v tisících korunách	35,870.223	„ 56%
Vyplaceno od 20./11. do		
31./12. 1918 v tisících kor.	212,553	bezpeněžně 119,880 = 56%
r. 1919 v tisících korunách .	20,319.879	„ 15,348.427 = 76.7%
r. 1920 „ „	55,474.439	„ 44,734.589 = 80.7%
od 1./1. do 31./10. 1921 v tisících korunách	64,358.862	„ 50,404.497 = 78.75%

Počet chekových účtů vzrostl od 1. ledna 1919 do 31. října 1921 z 8268 na 62.518 (rakouská pošt. spořitelna měla roku 1914 126.624 chekových kont, z toho 45.600 v českých zemích). Roku 1913 bylo v rakouské pošt. spořitelně vloženo bezpeněžně 47-8%, vyplaceno bezpeněžně 47-9%. Jsou tedy relativní cifry u nás značně vyšší.

Uvnitř znamená podceněný kurs mezinárodní výprodej, pro vývoz exportování práce a výrobků za snížené ceny.⁴⁾

Pro deflací vytvořeny také podmínky zrušením státního zásobování a odstraněním maximálních cen. Máme zde sice ještě vázané hospodářství uhelné, umělé udržování nižších činží, stanovenou cenu cukru, piva, lihu, ale nejpodstatnější potřeby životní nepodléhají již umělému tvoření cen.

Toto odstranění státního hospodářství má nejenom vnitřní význam, nýbrž také pro tvoření mezinárodního kursu koruny. Kdežto při státním hospodaření dovoz mouky, obilí, tuku a pod., dá se do veliké, jednotné zásoby na několik měsíců a stát potřeboval veliké množství cizozemských devis k určitým termínům, okupoval sám trh velkou poptávkou a vyháněl cizí devisy do výše, při volném hospodářství rozdělí se poptávka po pšenici cizozemské a tím po devisách na množství importerů, kteří svým jménem ručí bankám i prodávacům, vymohou si platební lhůty a jejich prodloužení, netvoří ohromné zásoby, manipulují úsporněji a pružněji než těžkopádný byrokratický aparát, a trh domácí přizpůsobuje se chť nechť světovým cenám.

Další přípravou pro deflací je fakt, že všeobecně proniklo mínění, že nelze jinak dojít k lepším poměrům, než úsporností v celém veřejném i soukromém hospodářství. Ve veřejném hospodářství stát jde v čele, hledí šetřit na osobních i věcných vydáních, obmezuje počet zaměstnanců, hledí zvětšiti výkonnost úřadů a úředníků, šetřit na neproduktivních výlohách. Nežene se do státního podnikání. Dojde se také k tomu, že je lepším doporučením republikánská prostota, než hluchá pompa doma i v zahraničnín zastoupení. Stejným způsobem působí se také v obcích, a zrušení zákona, který předepisoval obcím a okresům, jak mají minimálně platiti svoje zřízení, snaha po omezení obecních přírážek zatěžujících výrobu, jsou toho dokladem.

Velmi rozhodně prohlášení vlády, že nebude navrho-

⁴⁾ Doklad svrchovaně smutný vidíme na Rakousku. Vnitřní nákupní síla rakouské koruny je mnohem větší než její mezinárodní kurs. Rakouské vlády hleděly udržeti vyšší nákupní sílu zlevňováním mcsuky, uhlí, cukru, šatu atd. k veliké škodě svého národního hospodářství. Ve Vídni každý cizinec lacino nakoupil, lacino žil. když přepočítal výlohy na svoji valutu lépe hodnocenou, ale vídeňský obchodník a živnostník jen zdánlivě vydělával, poněvadž po dovozu surovin, polotovarů, uhlí, petroleje atd. z ciziny dle mezinárodního kursu, stoupily ceny zboží a on za peníze ztržené nenakoupil tolik zboží jako dříve, skutečně tedy zehudl a s ním národní hospodářství. To vše tím více, že odplynulo zboží, výrobky a cenné papíry do ciziny, a nemohlo býti zakoupeno za ztržené peníze. Totéž projevuje se nyní v Německu.

vati nových daní a zvyšovati staré, znamená zřejmé přiznání se k zásadě, že nutno ustati od inflace daňové.

Také zásada, že nelze běžná vydání kryti půjčkami, dochází stále více půdy. Investiční náklady mají býti kryty půjčkami zahraničními.

Tento postup státní správy vyvolal uklidnění a důvěru, zmírnění thesaurace, vzrůst vkladů a tím provozovacího kapitálu. Pokles rakouské koruny i marky způsobil veliké ztráty těm občanům, kteří utíkali se svými kapitály do ciziny. Kapitálový útěk přestal a naopak připlynuly k nám kapitály ze zahraničí.

Vzestupem koruny na mezinárodních trzích dostáváme se ke stavu, že vyrovnává se vnitřní nákupní síla koruny s jejím zahraničním kursem. To je také první etapa k deflaci, nikoli deflace sama. Vyrovnání kursu koruny na dočasnou její nákupní sílu, má však v první řadě za následek snížení cen všeho, co je dováženo z ciziny za valutu hodnotnou, čímž domácí nákupní síla koruny roste, má však také za následek, že zboží volného dovozu (pšenice, mouka) stlačí domácí zboží na světovou cenu, stlačí dále spojitě ceny zboží (snížení cen umělých tuků a sádla působí na ceny másla a mléka; snížení cen masa na snížení ceny vajec; snížení bavlněných výrobků na lněné a vlněné a pod.). Tento vzrůst nákupní síly musí míti za výsledek stlačování důchodů, poněvadž by jinak nákupní síla důchodů vzrostla, poptávka stala by se rozsáhlejší a intenzivnější a zdvihla by ceny.

Proto ve spojení s každou deflací musí nastati mezdní spory a snaha, snížití ciferní výši mezd a platů, aby věcná mzda, t. j. suma věcí, jež bylo lze nakoupiti za peněžní mzdu před zlevněním, zůstala stejná po zlevnění potřeb. Totéž platí o podnikatelském zisku, jehož klesání musí přivoditi volná soutěž. Proto vzpírání se přiměřenému snížení platů a mezd, uzavírání cenových úmluv a kartelů, jimiž by se udržel a rozmnožil podnikatelský zisk, jsou na překážku deflaci a mohou i v tomto stadiu působiti inflačně důchodovou inflací.

Ovšem jsou zde ještě dvě rezervy, které mohou působiti na zvýšení nákupní síly koruny: zvýšená výkonnost při snížené mzdě a úspornost a dokonalejší organizace výroby u podnikatele. V obou případech však musí vésti tento stav ke snížení cen a tím ke zvýšení nákupní síly koruny.

Snížování cen působí však také na zmenšení inflace úvěrové. K opatření surovin a pomocných látek, k opatření zboží, potřebují jednotlivá hospodářství menšího provozovacího kapitálu. Byla-li finanční a zakládací politika

v době inflace vedena opatrně, nebylo-li dovolováno nemírné rozmnožování zakládacího kapitálu a poukazována výroba i obchod na úvěr, nastane úvěrové ulehčení, tím rozmnožení volného kapitálu a pokles úrokové míry ze zápůjček.⁷⁾ U nás byla zakládací politika vedena opatrně a staré závody neoctnou se před nebezpečím překapitalisování. Pokud jde o nové závody, zařizované za vysokých cen a investice ve starých závodech, pamatovala finanční politika zákonem o daně prostých odpisech při investicích, aby nabádala k rychlému odpisu valutních ztrát. Myslíme proto, že nebude deflací ohrožena výroba, jež hleděla v době inflace investicemi pojistiti si moderní racionální výrobu.

Daňová inflace může být odstraněna nejpozději. Je zajímavo, že zúčastněné kruhy provozují agitaci, aby byly daně sníženy nejdříve. Tento postup byl by úplně falešný, poněvadž daně i přírážky byly zvyšovány a nové zaváděny teprve tehdy, když zvýšením důchodů, zvýšením výrobních nákladů, nedostatkem zboží pro malou výrobu všechny ceny stouply a tím věcný rozpočet narostl a když stát musil následovati ve zvyšování důchodů svých zaměstnanců. Stát může proto teprve tehdy zmenšovati neb odstraňovati daně, sníží-li se rozpočtené náklady věcné i osobní. Věcné náklady obnášely (mimo vojsko) 3300 mil. Kč. Kdyby všeobecné snížení cen dosáhlo 20%, ušetří stát 660 mil., ušetří dále na platech za hranice, ušetří na věcných nákladech zahraničních, provede úspory v osobních nákladech obmezením počtu zaměstnanců, reformou veřejné správy. Teprve potom, až bude kryt státní deficit a objeví se přebytek, může stát snižovati daně. Jinak dostali bychom se k pasivnímu rozpočtu a musili zaváděti nové daně neb zvyšovati staré. Musíme si býti vědomi, že žijeme ještě ze zadržovaných nepředepsaných daní a že tato reserva ustavičně mizí, jak postupuje konsolidace finanční správy u nás i na Slovensku. Loni k zvýšení příjmu daňového přispěla Morava, která byla dříve hotova s pořádkem ve finanční administrativě, letos jsou to Čechy, na něž spoléháme; něco dostaneme ze zadržovaných daní na

⁷⁾ Potřeboval-li na př. mlýn na 20 vagonů pšenice při ceně 450 Kč obnos 900.000 Kč a musil si vypůjčiti od banky 500.000 Kč, při poklesu pšenice na 300 Kč potřebuje 600.000 Kč a vypůjčí si proto jen 200.000 Kč u banky. Tímto způsobem tisíce hospodářství soukromých bude potřebovati méně úvěru, nastane na trhu peněžní uvolnění, které bude míti za následek snížení úrokové míry, umístění peněz v cenných papírech a stoupání jejich kursu. Ovšem zlevnění všech věcí povede ve svých důsledcích k zvětšení konsumu a větší potřebě průmyslu a obchodu, tím však k tvoření nových statků a bohatství národního.

Slovensku, ale pak budou příjmy již normální a snížené. Proto deflace snížením daní může být až poslední a to tím více, že snižování cen samo o sobě zmenšuje příjem státu, pokud jsou daně určovány procenty z ceny (daň z uhlí, daň z obrátu). Mimo to bylo by nutno, aby snížení daně bylo pronikavé, aby se musilo objevit ve snížení cen. Povlovné snížení absorbují důchody výrobní.⁸⁾

Není pochyby, že bude deflace probíhati daleko tíže než inflace, avšak pro dosažení normálních poměrů je nevyhnutelnou.

Jako první požadavek staví se stabilisace kursu koruny. Jisto je, že stabilisace jest svrchované žádoucí. Nemůžeme si jí však představovati tak, že na určitém poměru se zastaví a tam zůstane trvale stát. To není možno, poněvadž odstraňování vázaného hospodářství není ukončeno a nežijeme ještě ve stavu, aby volnou soutěží upravena byla domácí nákupní síla koruny. Mimo to je potřeba, aby výkonnost pracovní dostala se aspoň na mírový stav, organisace výroby a racionelní využití výrobních prostředků dostalo se na stav cizí konkurence. Čím více bude tato výrobní a obchodní konsolidace pokračovati, poroste nákupní síla koruny a musí stoupati také její kurs, zůstane-li platební bilance aktivní. Omylem je, že je lhostejno, na kterém bodu bude docíleno stabilisace. Kdyby byl kurs koruny stabilisován na 5, stoupnutí na 6 značí 20%, kdyby byl kurs stabilisován na 10, má výkyv o jeden centim 10%, čili čím vyšší kurs, tím menší valutní risiko, dovoz i vývoz stává se méně hazardní hrou, přírážka na valutní risiko je menší a export i import snadnější.

Ve veřejnosti mluví se mnoho o mezinárodním řešení valutní krise. Nemůžeme si od toho mnoho slibovati, poněvadž uměle, bez ozdravení hospodářského, není uzdravení možné. Evropa je dlužna Spojeným státům tyto obnosy:

	dolarů
Armenie	11,959.917.49
Rakousko	24,055.708.92
Belgie	375,280.147.37
Československo	91,179.528.72
Estonsko	13,999.145.60
Finsko	8,281.926.17
Francie	3350,762.938.19
Velká Britanie	4166,316.358.44
Recko	15,000.000.—

⁸⁾ Dávka z uhlí byla ze 42.8% snížena na 30%, avšak na ceny uhlí nemělo to téměř vlivu.

	dolarů
Maďarsko	1,685.835.61
Italie	1648,034.050.90
Lotyšsko	5,132.287.14
Litva	4,981.628.03
Polsko	135,661.660.58
Rumunsko	36,128.494.94
Rusko	192,601.297.37
Srbsko	51,153.160.21
Celkem	10132,216.085.68

(Data dle Journal des économistes.)

Dluh tento vznikl jednak válečnými půjčkami, jednak rozprodejem válečného materiálu, jednak poskytnutím obilí, mouky, rýže, masa a tuků. Tedy jsou to vesměs úvěry neproduktivní a konsumní.

Tento dluh 10 miliard dolarů značí, že by jen na 5%ní úrok musila Evropa vydělati pro Ameriku přes půl miliardy dolarů, čili přes 2500 mil. zl. korun. Zchudnutí v Evropě stupňováno ještě povinnostmi Německa, Bulharska a rozvratem Ruska. Mezinárodní pomoc mohla by býti v první řadě poskytnuta Amerikou buď slevou dluhů, nebo slevou úroků na dlouhou řadu let, až se hospodářství postižených států zkonsoliduje. Mohla by býti prováděna půjčkami i investicemi, kterými by bylo umožněno zvýšení a zlacnění výroby, aby nahrazeny byly zničené výrobní prostředky. Jinak není možno pomoci. Zájem Ameriky je v tom, že tento příliv úroků z Evropy učinil by sice Ameriku bohatou, ale zničil by spotřebitelskou schopnost Evropy.

Není pochyby, že státy, které provedly deflací (Amerika, Anglie), nebo jako neutrálové jí neměly, trpí pod vysokým kursem svých valut, které brzdí jejich vývoz a působí průmyslovou krizi. Státy, které jsou stále ještě plně v inflaci, dovedly to tak daleko, že mají úplně rozvrácenou měnu a celé své národní hospodářství, které bylo ochuzeno výprodejem věcných statků (Rakousko), nebo jsou prozatím v těžké krizi finanční se stálým tiskem papírových peněz nekrytých (Německo, Polsko, Bulharsko, Maďarsko) a v nebezpečí stálého chudnutí výprodejem. Třetí kategorie států jsou ty, které chtějí se vymaniti z inflace a jejich následků (Francie, Itálie, Československo, Jugoslavie a v poslední době Rumunsko) a na této dráze urazily nestejný kus cesty.

Pro nás nejdůležitější je, aby země našeho nejbližšího vývozu: Jugoslavie a Rumunsko pokračovaly ve své vnitřní konsolidaci, aby při stoupajícím kursu koruny také dinar a lei stoupal, tak aby jeho klesáním nebylo otráveno ho-

spodářským stykem mezi námi, obzvláště v době, kdy uspořádání plavby dunajské a stále zlepšovaný provoz drah by tyto styky mohl prohloubit a upevnit. Náš nejbližší úkol jest ovšem stabilisace koruny, ale nesmíme zapomínat, že máme velmi značný zájem na stabilisaci jihoslovanské i rumunské valuty.

Cesta, kterou se ubíráme, bude snad dlouhá, obtížná a trnitá. Ale jedno jest jisto: že jen touto cestou usilovné práce a pronikavé úspornosti ve všem hospodářském životě můžeme vytvořiti pevné základy pro naše národní hospodářství.

